

Sygn. akt II USK 654/21

POSTANOWIENIE

Dnia 21 września 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jarosław Sobutka

w sprawie z odwołania K. W.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziałowi w P.
o emeryturę górniczą,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 21 września 2022 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu
z dnia 11 maja 2021 r., sygn. akt III AUa 878/19,

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 11 maja 2021 r. (sygn. akt II AUa 878/19) Sąd Apelacyjny w Poznaniu III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, w sprawie K. W. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddział w P. o emeryturę górniczą, oddalił apelację K. W. od wyroku z dnia 13 maja 2019 r. (sygn. akt III U 176/19) Sądu Okręgowego w Koninie III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, którym to wyrokiem sąd oddalił odwołanie K. W. od decyzji z dnia 20 grudnia 2018 r. (znak: [...]) Zakładu Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddział w P. o odmowie przyznania odwołującemu się prawa do emerytury górniczej.

Od wyroku z dnia 11 maja 2021 r. Sądu II instancji skargę kasacyjną do Sądu Najwyższego wniósł odwołujący się K. W., zaskarżając ww. wyrok w całości. Przedmiotowemu rozstrzygnięciu skarżący zarzucił naruszenie przepisów prawa materialnego, tj.:

1. art. 50c ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, poprzez jego błędną wykładnię i uznanie, że przepis ten wymaga, aby zatrudnienie stanowiące pracę górniczą ograniczało się wyłącznie do wykonywania prac bezpośrednio związanych z czynnościami ujętymi w art. 50c ust. 1 pkt 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS (prac związanych z ręcznym lub zmechanizowanym urabianiem, ładowaniem oraz przewożeniem nadkładu i złożeń, z pomiarami w zakresie miernictwa górniczego oraz z bieżącą konserwacją agregatów i urządzeń wydobywczych), podczas gdy prawidłowa wykładnia tego przepisu prowadzi do wniosku, iż pracę górniczą stanowią także prace pośrednio związane z tymi czynnościami;
2. art. 50c ust. 1 pkt 4 w zw. z art. 50a ust. 1 i 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w zw. z § 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 23 grudnia 1994 r. w sprawie określenia niektórych stanowisk pracy górniczej oraz stanowisk pracy zaliczanej w wymiarze półtorakrotnym przy ustalaniu prawa do górniczej emerytury lub renty poprzez ich błędne niezastosowanie w stanie faktycznym sprawy w sytuacji, gdy ubezpieczony K. W. w rzeczywistości spełniał wszystkie warunki do przyznania mu prawa do emerytury górniczej;
3. naruszenie art. 32 ust. 1 Konstytucji RP poprzez różnicowanie sposobu traktowania przez organy państwa (organ rentowy oraz Sąd obu instancji) osób znajdujących się w takiej samej sytuacji prawnej.

Jako uzasadnienie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący wskazał, że w niniejszej sprawie występują co najmniej dwa istotne zagadnienia prawne, które wymagają rozstrzygnięcia przez Sąd Najwyższy:

1. Czy za pracę górniczą w rozumieniu art. 50c ust. 1 pkt 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS uważane może być wyłącznie zatrudnienie przy pracach łączących się „bezpośrednio” z procesami związanymi z wydobywaniem i transportem złożeń (węglu brunatnego) na odkrywcę, czy też przepis ten ma zastosowanie również do prac związanych pośrednio z tymi procesami, tj. między innymi do prac związanych z obsługą i utrzymaniem

kolei górniczej w ciągu technologicznym odstawy złoża (węgla brunatnego) w kopalni odkrywkowej węgla brunatnego?

2. Czy przez pojęcie odkrywki, o którym mowa w art. 50c ust. 1 pkt 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS należy rozumieć wyłącznie teren, gdzie jest prowadzone wydobywanie i transport węgla brunatnego (miejsce wykonywania tych czynności), czy też szerzej jako miejsce zatrudnienia pracowników kopalni odkrywkowej węgla brunatnego?

W związku z powyższymi zarzutami, skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego orzeczenia w całości i orzeczenie przez Sąd Najwyższy co do istoty sprawy, tj. zmianę wyroku Sądu I instancji w całości poprzez zmianę zaskarżonej decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddział w P. z dnia 20 grudnia 2018 r. i przyznanie ubezpieczonemu K. W. prawa do emerytury górniczej. W sytuacji nie uwzględnienia powyższego, skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego orzeczenia w całości i przekazanie sprawy Sądowi II instancji do ponownego rozpoznania oraz zasądzenie od organu rentowego na rzecz ubezpieczonego K. W. zwrotu kosztów procesu, zainicjowanego wniesieniem niniejszej skargi kasacyjnej według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wniesiona w niniejszym postępowaniu skarga kasacyjna nie kwalifikuje się do merytorycznego jej rozpoznania.

Na wstępie należy przypomnieć, że skarga kasacyjna podlega badaniu (na etapie przedsądu) w zakresie spełnienia przez nią warunków formalnych. Zgodnie z art. 398⁹ § 1 pkt 1-4 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, jeżeli istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, jeżeli zachodzi nieważność postępowania lub jeżeli skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

Zdaniem Sądu Najwyższego, skarżący pod pozorem występowania w sprawie istotnego zagadnienia prawnego, próbuje kontestować z ustalonym - na podstawie zgromadzonego i przeprowadzonego materiału dowodowego - stanem

faktycznym. Co jest na etapie postępowania kasacyjnego oczywiście niedopuszczalne.

Za istotne zagadnienie prawne, w rozumieniu art. 398⁹ § 1 k.p.c., uznaje się zagadnienie dotychczas niewyjaśnione i nierozwiązane w orzecznictwie, a więc cechujące się nowością i którego rozstrzygnięcie może sprzyjać rozwojowi prawa. W utrwalonym orzecznictwie przyjmuje się, że powołanie się na tę okoliczność wymaga, obok sformułowania tego zagadnienia, także przytoczenia związanych z nim konkretnych przepisów prawnych oraz wskazania, dlaczego jest ono istotne, jak również przedstawienia argumentacji wskazującej na rozbieżne oceny prawne (por. postanowienia Sądu Najwyższego z: 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002 nr 1, poz. 11; 13 sierpnia 2002 r., I PKN 649/01, OSNP 2004 nr 9, poz. 158; 14 lutego 2003 r., I PK 306/02, Wokanda 2004 nr 7-8, poz. 51; 10 stycznia 2012 r., I UK 305/11, LEX nr 1215784; 23 marca 2012 r., II PK 284/11, LEX nr 1214575; 10 września 2014 r., I CSK 729/13, LEX nr 1532950; 2 grudnia 2014 r., II CSK 376/14, LEX nr 1622307; 14 kwietnia 2015 r., II PK 217/14, LEX nr 678073; 28 października 2015 r., I PK 17/15, LEX nr 2021940; 14 stycznia 2016 r., II CSK 382/15, LEX nr 2090999).

Wypada również dodać, że przesłanka ta nie zachodzi, jeżeli Sąd Najwyższy zajął już stanowisko w kwestii tego zagadnienia prawnego lub wykładni przepisów i wyraził swój pogląd we wcześniejszych orzeczeniach, brak nadto okoliczności uzasadniających zmianę tego poglądu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 16 stycznia 2003 r., I PK 230/02, OSNAPIUS - wkładka 2003 Nr 13, poz. 5).

Tak też jest w niniejszym przypadku. Nieuprawnione jest stanowisko skarżącego, w którym wskazuje, że w ustalonym w sprawie stanie faktycznym zachodzi potrzeba wykładni istotnego zagadnienia prawnego, polegającego na ustaleniu czy do nabycia prawa do emerytury górniczej niezbędne jest, aby praca określona w art. 50c ust. 1 pkt 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS była wykonywana bezpośrednio, a także w jaki sposób należy postrzegać teren „odkrywki”. Zdaniem Sądu Najwyższego, judykatura i doktryna wielokrotnie wskazywały, w jaki sposób należy wyklądać regulacje w tym zakresie, zawarte w ustawie o emeryturach i rentach z FUS.

W piśmiennictwie i orzecznictwie dominuje pogląd, że o uznaniu danej pracy

za pracę górniczą, w rozumieniu art. 50c ust. 1 pkt 4, nie decyduje treść umowy o pracę, nazwa stanowiska pracy użyta w świadectwie pracy w szczególnych warunkach, wewnętrzne zarządzenie pracodawcy, protokoły komisji weryfikacyjnej kwalifikujące określone zatrudnienie jako pracę górniczą czy nawet rozporządzenie wykonawcze, lecz rodzaj faktycznie wykonywanej pracy odpowiadający wymaganiom ustawowym (zob. K. Antonów [w:] R. Babińska-Górecka, M. Bartnicki, S. Gajewski, B. Suchacki, M. Zieleniecki, K. Antonów, *Komentarz do ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych [w:] Emerytury i renty z FUS. Emerytury pomostowe. Okresowe emerytury kapitałowe. Komentarz do trzech ustaw emerytalnych*, wyd. I, LEX/el. 2019, art. 50(a), art. 50(b), art. 50(c), art. 50(d), art. 50(e), art. 50(f) i wskazane tam bogate orzecznictwo Sądu Najwyższego).

Jak wynika z ustaleń, które zostały poczynione przez sądy obydwu instancji, do obowiązków K. W. należało utrzymywanie maszyn i urządzeń elektrycznych górnictwa odkrywkowego w ciągu technologicznym odstawy węgla i odkrywek kopalni, czyli urządzeń służących do odstawy/transportu urobku węgla brunatnego do elektrowni (stałe i w pełnym wymiarze czasu pracy). Zdaniem sądów orzekających w niniejszej sprawie, wykonywanie czynności na tym stanowisku odbywało się na terenie i na obiektach związanych z odkrywkowym zakładem górnictwem. Natomiast samodzielny elektromonter na odkrywce zajmuje się przeglądami, naprawami, konserwacją maszyn i urządzeń elektrycznych linii zasilających napowietrznych i kablowych, instalacji elektrycznych w obwodach zasilania, sterowania, sygnalizacji, oświetlenia i ogrzewania. Są to prace, które odbywały się wyłącznie w terenie, gdzie odbywał się transport węgla, a naprawy odbywały się bez wyłączania wagonu z ruchu. Sieć kolejowa od załadowni do elektrowni liczyła ok. 100 km i łączyła wszystkie odkrywki z elektrownią.

Szczególne znaczenie dla rozstrzygnięcia zagadnienia, wskazanego przez skarżącego, zawiera jeden z ostatnich wyroków Sądu Najwyższego, w którym to dokonano kompleksowej wykładni przepisu art. 50c ust. 1 pkt 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Zgodnie z jego brzmieniem, za pracę górniczą uważa się zatrudnienie na odkrywce w kopalniach siarki i węgla brunatnego przy ręcznym lub zmechanizowanym urabianiu, ładowaniu oraz przewozie nadkładu i złoża, przy

pomiarach w zakresie miernictwa górniczego oraz przy bieżącej konserwacji agregatów i urządzeń wydobywczych, a także w kopalniach otworowych siarki oraz w przedsiębiorstwach i innych podmiotach wykonujących roboty górnicze dla kopalń siarki i węgla brunatnego, na stanowiskach określonych w drodze rozporządzenia przez ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw gospodarki i ministrem właściwym do spraw gospodarki złożami kopalin. W orzecznictwie Sądu Najwyższego zgodnie przyjmuje się jednak, że o uznaniu pracy za pracę górniczną w rozumieniu art. 50c ust. 1 pkt 4 ustawy emerytalnej nie może decydować ani rozporządzenie wykonawcze, ani tym bardziej wewnętrzne zarządzenie pracodawcy lub protokół komisji weryfikacyjnej kwalifikujący określone zatrudnienie jako pracę górniczną i wystawione na jego podstawie świadectwo wykonywania takiej pracy, ale rodzaj faktycznie wykonywanej pracy odpowiadający wymaganiom ustawowym. Wymienione akty i dokumenty nie mogą bowiem przyznawać ubezpieczonym większych uprawnień niż uczynił to ustawodawca. Z ustawowej definicji pracy górniczej jasno wynika zaś, że w rozumieniu powołanego przepisu nie każda praca na odkrywce w kopalni węgla brunatnego jest pracą górniczną, nawet jeżeli została wymieniona w załączniku nr 2 do rozporządzenia MPiPS z dnia 23 grudnia 1994 r., zawierającym wykaz stanowisk pracy, na których zatrudnienie na odkrywce w kopalniach węgla brunatnego uważa się za pracę górniczną. Praca wykonywana na stanowisku wymienionym w tym wykazie stanowi więc pracę górniczną uprawniającą do emerytury górniczej tylko wówczas, gdy odpowiada rodzajowi pracy określonemu w art. 50c ust. 1 pkt 4 ustawy emerytalnej. Nie można bowiem zapominać o tym, że rozporządzenie z dnia 23 grudnia 1994 r. zostało wydane na podstawie delegacji ustawowej zawartej w art. 5 ust. 5 i art. 6 ust. 3 ustawy z dnia 1 lutego 1983 r. o zaopatrzeniu emerytalnym górników i ich rodzin, uprawniającej Ministra Pracy i Polityki Socjalnej do określenia stanowisk pracy, między innymi w kopalniach węgla brunatnego, na których zatrudnienie uważa się za pracę górniczną uprawniającą do emerytury górniczej. Rozporządzenie to zachowało wprawdzie moc na podstawie art. 194 ustawy emerytalno-rentowej, ale wyłącznie w zakresie, w jakim jego przepisy nie są sprzeczne z przepisami tej ustawy. Oznacza to, że § 2 rozporządzenia - w zakresie, w jakim uznaje za pracę

górnictwem w kopalniach węgla brunatnego okresy zatrudnienia na stanowiskach wymienionych w wykazie stanowiącym załącznik nr 2 do rozporządzenia - utracił moc (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 12 stycznia 2022 r., I USKP 87/21, LEX nr 3340949).

Problem emerytur górniczych nie jest nowy i od dawna stanowi przedmiot wielu wypowiedzi Sądu Najwyższego. Przepis wykonawczy rozporządzenia nie definiuje pracy górniczej i dlatego jego wykładnia nie może zmieniać ani rozszerzać ustawowej definicji pracy górniczej. Zatem powtórzyć należy (za wyrokiem Sądu Najwyższego z 19 maja 2019 r., I UK 53/18, LEX nr 2684862), że nie każda praca, która funkcjonalnie łączy się z eksploatacją odkrywki w kopalni węgla brunatnego, jest pracą górniczą w rozumieniu ustawy emerytalnej. O pracy górniczej decyduje ustawa, zaś analizy i kwalifikacji takiej pracy nie można rozpoczynać i prowadzić, przyjmując za nadrzędny, przepis wykonawczy do ustawy, czyli zapis stosownego punktu w załączniku nr 2 do rozporządzenia z 1994 r. (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 kwietnia 2010 r., I UK 337/09, LEX nr 601991). W praktyce do pracy górniczej nie zakwalifikowano pracy operatora ciągnika rolniczego na odkrywce, przy pomocy którego wykonuje się prace pomocnicze przy naprawach, konserwacji urządzeń, a co za tym idzie – pracę przy obsłudze agregatów prądotwórczych, smarowniczych i sprężarkowych, wykorzystywanych przez brygady elektryków i mechaników do prac polegających na konserwacji urządzeń wydobywczych i transportujących nadkład i złoża na odkrywce (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 października 2018 r., I UK 412/17, LEX nr 2562152). Również prace przy naprawie koparek jednonaczyniowych i spycharek, które nie są maszynami wydobywczymi w kopalni węgla brunatnego, ale maszynami pomocniczymi, nie prowadzą do ziszczenia się przesłanki pracy górniczej (por. wyroki Sądu Najwyższego z: 28 kwietnia 2010 r., I UK 339/09, LEX nr 607444; 5 maja 2011 r., I UK 395/10, LEX nr 863951; 23 października 2013 r., I UK 128/13, LEX nr 1455718; 16 stycznia 2014 r., I UK 307/13; 29 listopada 2017 r., I UK 181/17, LEX nr 2433083 czy postanowienie Sądu Najwyższego z 21 stycznia 2021 r., II USK 55/21, LEX nr 3108543).

Z brzmienia art. 50c ust. 1 pkt 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS wynika, że pracą górniczą jest wyłącznie zatrudnienie przy pracach ściśle

górnictwych, do których zaliczono roboty górnicze przy urabianiu i ładowaniu (w tym strzałowe i odwadniające), roboty transportowe przy przewożeniu nadkładu i złoża, miernicze oraz bieżące prace konserwacyjne utrzymujące sprawność techniczną agregatów i urządzeń wydobywczych. Do okresów pracy górniczej podlegają uwzględnieniu tylko prace polegające na konserwacji maszyn wydobywczych w układzie KTZ, które jako całość stanowią zestaw urządzeń służących do wydobywania kopaliny (nakładu i węgla) w górniczym procesie technologicznym, na który składają się urabianie, transport lub składowanie węgla brunatnego (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 2 czerwca 2020 r., II UK 95/19, LEX nr 3158436).

Zgodnie z kolejnym stanowiskiem Sądu Najwyższego, nie zalicza się do pracy górniczej w rozumieniu art. 50c ust. 1 pkt 4-5 wykonywania czynności polegających na remoncie maszyn i urządzeń w ruchu zakładu górniczego (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 27 stycznia 1998 r., II UKN 475/97, OSNAPIUS 1999 nr 1, poz. 31 i z dnia 22 stycznia 1999 r., II UKN 451/98, OSNAPIUS 2000 nr 6, poz. 241, notka).

Przechodząc zaś do zagadnienia wskazanego przez skarżącego w pkt nr 2 uzasadnienia wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, należy jednoznacznie wskazać, że ustalając ogólne zasady nabywania prawa do górniczej emerytury ustawodawca uznał za pracę górniczą „na odkrywce” w kopalniach siarki i węgla brunatnego tylko zatrudnienie łączące się z wykonywaniem czynności o określonym charakterze i na wyszczególnionych w rozporządzeniu stanowiskach pracy. Jest to w pełni uzasadnione, jeśli się uwzględni, że charakter zatrudnienia na odkrywce - z uwagi na warunki jego wykonywania i stopień bezpieczeństwa, wpływające na obciążenie fizyczne i psychiczne - nie może równać się z charakterem zatrudnienia pod ziemią. Dlatego też przepisy normujące nabywanie prawa do emerytury górniczej muszą być wykładane ściśle, a dla oceny charakteru pracy górniczej nie mogą mieć decydującego znaczenia ani zakładowe wykazy stanowisk, ani protokoły komisji weryfikacyjnej kwalifikujące określone zatrudnienie jako pracę górniczą. Praca "na odkrywce" w kopalniach węgla brunatnego (siarki) jest odpowiednikiem pracy "w przodkach" pod ziemią tylko wtedy, gdy polega na wykonywaniu zatrudnienia przy pracach bezpośrednio i ściśle związanych z

wydobywaniem kopalin lub pozyskiwaniem złóż siarki i węgla brunatnego na odkrywcę, a więc zatrudnienie przy pracach ściśle górniczych, do których zaliczono roboty górnicze przy urabianiu i ładowaniu (w tym strzałowe i odwadniające), roboty transportowe przy przewożeniu nadkładu i złoża, miernicze oraz bieżące prace konserwacyjne utrzymujące sprawność techniczną agregatów i urządzeń wydobywczych na stanowiskach wymienionych w załączniku nr 2 do rozporządzenia z dnia 23 grudnia 1994 r. (tak postanowienie Sądu Najwyższego z 13 maja 2020 r., I UK 129/19, LEX nr 3029171 i wskazane tam bogate orzecznictwo).

Z zaprezentowanej wyżej linii orzeczniczej Sądu Najwyższego jednoznacznie wynika jaka praca może być uznana za pracę górniczą, która to stanowi jedną z głównych przesłanek nabycia prawa do emerytury górniczej. Nie sposób zatem zgodzić się z kierunkiem argumentacji skarżącego, że przepisów ustawy i przepisów wykonawczych nie należy wyklądać w sposób ścisły, a ich interpretacji należy dokonać w sposób rozszerzający, dostosowując ich brzmienie do charakteru konkretnej sprawy. Zdaniem Sądu Najwyższego, brak jest jednak podstaw do odejścia od utrwalonego stanowiska judykatury i piśmiennictwa w tym zakresie. Tytułem konkluzji, przepisy ustawy o emeryturach i rentach z FUS w odniesieniu do nabycia prawa do emerytury górniczej należy wyklądać w sposób zgodny z kierunkiem intencji ustawodawcy, przy jednoczesnym zachowaniu dorobku interpretacyjnego, który na przestrzeni kilkunastu lat jest stały.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

[as]